

ศาสตร์พระราชาพัฒนาสังคมไทยสู่สังคมโลก

วิไลวัจน์ ฤกษ์เกษม
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ศาสตร์พระราชาพัฒนาประเทศระดับโลก ผลการศึกษาพบว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีโครงการในพระราชดำริทั้งสิ้น 4,685 โครงการ ทั้งโครงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ศิลปะประเพณี วัฒนธรรม การศึกษา เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านทรัพยากรน้ำ ป่าไม้ และดิน ภายใต้อำนาจบริหารเศรษฐกิจพอเพียง พระราชกรณียกิจของพระองค์ไม่แต่เพียงคุณูปการในการพัฒนาท้องถิ่นไทยเท่านั้น หากแต่นานาชาติยังได้นำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ปฏิบัติในการพัฒนาประเทศต่างๆ ในระดับสังคมโลกอีกด้วย

คำสำคัญ: ศาสตร์พระราชา พัฒนาสังคมไทย สู่สังคมโลก

ศาสตร์พระราชาพัฒนาสังคมไทยสู่สังคมโลก

ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ ซึ่งปัจจุบันการปกครองประเทศทั่วโลกมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขปกครองประเทศเพียง 44 ประเทศเท่านั้น ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในจำนวนดังกล่าวนี้ จากการจัดอันดับกษัตริย์ที่มีคุณูปการต่อประชาชนเป็นเวลายาวนาน 10 อันดับปรากฏว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชอยู่ในอันดับแรก รองลงมาคือ พระราชินีอลิซาเบทที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ทรงพระราชสมภพเมื่อวันจันทร์ที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2470 ณ โรงพยาบาลเมาต์ออเบิร์น เมืองแคมบริดจ์ มลรัฐแมสซาชูเซตส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบราชสันตติวงศ์ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2489 เสด็จสวรรคตสู่สวรรคาลัย เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 เวลา 15.52 น. ณ โรงพยาบาลศิริราช ยังความโศกเศร้าเสียใจเป็นอย่างยิ่ง แก่พสกนิกรทุกหย่อมหญ้าสุดจักพรรณา ตลอดระยะเวลา 70 ปีเศษ ที่พระองค์ทรงครองราชย์สมบัติ พระองค์ทรงงานหนักที่สุด ได้ทรงเสด็จเยี่ยมราษฎรทุกพื้นที่ทุกภูมิภาคของประเทศ ไม่ว่าภูเขา ลำเนาไพร ท้องถิ่นทุรกันดารในพื้นที่แผ่นดินไทยทุกกระเปาะนี้ พระองค์ทรงเข้าถึงปัญหาและความต้องการของราษฎร ทรงพัฒนาอาชีพชาวเขาที่ตัดต้นไม้ทำลายป่า ปลูกฝิ่น ปลูกกัญชาให้เขาเปลี่ยนอาชีพและดำเนินชีวิตมาเป็นปลูกพืชผักถั่วหวาน ทำให้สภาวะเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของชนเผ่าต่างๆ ดียิ่งขึ้น ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 หรือพ่อหลวงของแผ่นดิน ได้มีโครงการในพระราชดำริทั้งหมดทั้งสิ้นถึง 4,685 โครงการ (วัชร จรุงสันตักุล, 2560) ได้แก่โครงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม การศึกษา เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมทั้งด้านทรัพยากรน้ำ ป่าไม้ และดิน เป็นต้น พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนา นักวิจัย พระองค์ทรงวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ดังได้ประจักษ์

ก่อนที่พระองค์จะทรงแก้ปัญหาความเดือดร้อนของพสกนิกรเพื่อให้เขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พระองค์ทรงศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทั้งใช้เอกสารและแผนที่ และหาข้อมูลจากนักวิชาการ เจ้าหน้าที่และประชาชนในพื้นที่นั้นๆ พระองค์ทรงวิเคราะห์และนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ให้ตรงตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ทรงแนะนำให้แก้ปัญหาจากจุดเล็กๆ ไปหาจุดใหญ่ และให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง

ในการแก้ปัญหา พระองค์ทรงแก้ปัญหาที่คน พัฒนาคน เนื่องจากเมื่อพัฒนาคน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่ง คนก็จะไปพัฒนาคนอื่น ๆ อีกต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังพระราชดำรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” หมายความว่า ต้องพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้คนและครอบครัวในชุมชนให้ได้รับการพัฒนาก่อน จึงพัฒนาข้างนอกชุมชนจึงจะเข้มแข็ง (วิชรา จรูญสันติกุล, 2560)

โครงการพระราชดำริในการพัฒนาชนบทโครงการแรกก็คือการสร้างถนนเข้าไปยังบ้านห้วยมงคล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในปี พ.ศ. 2495 จากนั้นในปี พ.ศ. 2496 พระองค์ทรงพระราชทานพระราชดำริให้สร้างอ่างเก็บน้ำเขาเต่า อำเภอหัวหิน เพื่อบรรเทาความแห้งแล้ง จัดว่าเป็นโครงการพระราชดำริด้านการชลประทานแห่งแรกของพระองค์ ต่อมาพระองค์ทรงพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินิคมภาคต่างๆ จำนวน 6 แห่ง กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ แนวคิดที่สำคัญคือเป็นศูนย์ศึกษาและพัฒนา เพื่อดำเนินการศึกษาค้นคว้าทดลองจนได้ผลสำเร็จแล้ว จึงนำไปขยายผลให้กับเกษตรกรและประชาชนทั่วไป ตัวอย่าง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาแห่งแรก มีการศึกษาวิจัยเพื่อแก้ปัญหาดินที่เสื่อมโทรมก็ให้กรมพัฒนาที่ดินเป็นผู้ดำเนินการ ศูนย์การศึกษาพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาสภาพแห้งแล้งของพื้นที่ให้กรมชลประทานรับผิดชอบและดูแล

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดจันทบุรี เป็นศูนย์ศึกษาที่หาแนวทางแก้ไขและพัฒนาด้านการประมงชายฝั่ง เพื่อการทำกินอย่างยั่งยืนแบบเอื้ออาทรซึ่งกันและกันระหว่างป้าชายเลนกับทะเลและแนวป่าเขา ให้กรมประมงเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่กันดารแห้งแล้ง และขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการทำกินของราษฎรก็ให้กรมชลประทานเข้ามาดำเนินการศึกษาวิจัยทดลองในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้มีการพัฒนาแนวทางในการใช้พื้นที่เพื่อการทำกินของราษฎร

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงเมื่อครั้งอดีต ประชาชนประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน ทั้งสภาพดินไม่เหมาะสมก็มีหน่วยงานเพื่อความมั่นคงเข้ามารับผิดชอบและดูแล คือตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งพื้นที่มีปัญหาเรื่องดินเปรี้ยวจัด ดินเค็ม ไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์น้ำ ก็ได้มีการศึกษาภายใต้แนวทางที่พระองค์ได้พระราชทานให้ดำเนินการ นับตั้งแต่โครงการแกล้งดิน ไปจนถึงการพัฒนาพืชพลังงานอย่างปาล์มน้ำมันมาใช้ประโยชน์กับเครื่องจักรกล จนปัจจุบันรถยนต์เพื่อการเกษตรและรถเพื่อใช้งานทุกชนิดภายในศูนย์ต่างใช้พลังงานขับเคลื่อนเครื่องยนต์จากน้ำมันปาล์มแทบทั้งสิ้น ทรงให้กรมพัฒนาที่ดินเข้ามาทำหน้าที่ดำเนินงาน

ทุกศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้ง 6 แห่งดำเนินการในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิตภายใต้การคำนึงถึงภูมิประเทศและค่านิยมซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงมีความเจริญออกมาอยู่ตลอดเวลาและมีประโยชน์แก่ราษฎรมีการนำมาศึกษาและนำความรู้ต่างๆ ในศูนย์ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง

(วัชร จรูญสันติกุล, 2560) นอกจากศูนย์ศึกษาต่างๆ แล้ว พระองค์ทรงพระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ต่างๆ อีกด้วย

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พระราชทานให้คนไทยครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2517 ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม 2517 กล่าวว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐานคือความพอดีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อนใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดถูกต้องตามหลักวิชาการเมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป..”

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคลครอบครัวกับชุมชนจนถึงระดับรัฐในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อก้าวให้ทันต่อโลกในยุคโลกาภิวัตน์

เศรษฐกิจพอเพียงประกอบคุณสมบัตินี้ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ เพื่อรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ โดยมีเงื่อนไขของการดำเนินกิจกรรมอยู่ในระดับความพอเพียง 2 ประการ ได้แก่

เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ต้องเริ่มต้นจากความรู้ต้องรู้ลึก รู้กว้างและสามารถนำวิชาการนั้นนั้นมาวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอนอย่างรอบคอบและระมัดระวัง

เงื่อนไขคุณธรรม หมายถึง ต้องมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความพากเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ศาสตร์พระราชากับทฤษฎีใหม่คือตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่เด่นชัดที่สุด ดังจะเห็นได้ว่า เศรษฐกิจใหม่เป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทฤษฎีใหม่มี 3 ขั้นตอนดังนี้

ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ให้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วนตามอัตราส่วน 30:30:30:10 หมายถึงพื้นที่ส่วนที่หนึ่งประมาณ 30% ให้ขุดสระเก็บกักน้ำฝนในฤดูฝนและใช้เสริมการปลูกพืชในฤดูแล้งตลอดจนการเลี้ยงสัตว์และพืชน้ำต่างๆ

พื้นที่ส่วนที่ 2 ประมาณ 30% ให้ปลูกข้าวในฤดูฝนเพื่อใช้เป็นอาหารสำหรับครอบครัวให้เพียงพอตลอดปีเพื่อตัดค่าใช้จ่ายและสามารถพึ่งตนเองได้

พื้นที่ส่วนที่ 3 ประมาณ 30% ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก สมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน ถ้าเหลือบริโภคก็นำไปขาย

พื้นที่ส่วนที่ 4 ประมาณ 10 % เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ ถนนหนทางและโรงเรียนอื่นๆ

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เมื่อเกษตรกรเข้าใจหลักการและได้ปฏิบัติในที่ดินของตนจนได้ผลแล้ว ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ ร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการในด้านการผลิตตั้งแต่ขั้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช การจัดหาปุ๋ย และอื่นๆ เพื่อการเพาะปลูก

การตลาด ตั้งแต่การเตรียมลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหาขี้ข้าว รวบรวมข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ทั้งรวมกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดีและลดค่าใช้จ่าย

การเป็นอยู่ ต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร

สวัสดิการ แต่ละชุมชนควรมีสวัสดิภาพและมีบริการที่จำเป็น เช่น มีสถานอนามัย มีกองทุนให้กู้ยืม เพื่อประโยชน์ของชุมชน

การศึกษา ชุมชนควรมีกองทุนเพื่อการศึกษาให้แก่เยาวชนของชุมชนตนเอง

สังคมและศาสนา ชุมชนควรเป็นที่รวมในการพัฒนาสังคมและจิตใจ มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ในขั้นนี้เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกร ควรพัฒนาต่อไปโดยการติดต่อประสานงานเพื่อจัดหาทุนหรือแหล่งเงินเช่นธนาคาร หรือบริษัท ห้างร้านเอกชน มาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต กล่าวคือทั้งฝ่ายเกษตรกรฝ่ายธนาคารหรือบริษัทเอกชนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือเกษตรกรขายผลผลิต (ข้าว) ได้ราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา)

- ธนาคารหรือบริษัทเอกชนสามารถซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ
- เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคได้ในราคาต่ำเพราะรวมกันซื้อสินค้าเป็นจำนวนมาก
- ธนาคารหรือบริษัทเอกชนจะสามารถกระจายบุคลากรเพื่อไปดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ให้เกิด

ผลดียิ่งขึ้น (วิสันต์ ท้าวสูงเนิน, ม.ป.ป.) นอกจากศาสตร์พระราชากับเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ศาสตร์พระราชายังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสภาวะแวดล้อมอีกด้วย

ศาสตร์พระราชากับสิ่งแวดล้อม เช่น ทรัพยากร ป่า น้ำ ดินเกี่ยวกับป่าไม้นั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงห่วงใยในปัญหาป่าไม้ของประเทศได้ลดจำนวนมากอย่างรวดเร็ว พระองค์พยายามคิดค้นวิธีเพิ่มปริมาณป่าไม้ในประเทศ โดยวิธีการที่เรียบง่ายและ การดำเนินงาน ตลอดจนเป็นการส่งเสริมระบบวงจรป่าไม้ให้เข้าใจธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ พระองค์ได้เสนอแนวคิด “ปลูกป่า 3 อย่างได้ประโยชน์ 4 อย่างโดยไม่เลือกปลูกพันธุ์ไม้ 3 อย่าง คือ ไม้กินได้ ไม้ที่สามารถนำมาใช้สอย และไม้เศรษฐกิจหรือไม้เพื่อทำที่อยู่อาศัย เมื่อปลูกป่าทั้ง 3 อย่างนี้แล้ว ป่าที่เกิดขึ้นจะทำหน้าที่ฟื้นฟูพื้นที่สีเขียวให้กับธรรมชาติ ช่วยรักษาแหล่งน้ำ นำความชุ่มชื้นมาสู่ดิน เป็นประโยชน์อย่างที่ว่า ได้ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก (วิภาวดี บุรพาเดชและทีมงาน happening, 2560)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมี ทรงมีพระราชดำริว่า การปลูกป่าจะมีประโยชน์ในการช่วยให้ดินให้น้ำมีความอุดมสมบูรณ์ จะเกื้อกูลต่อระบบนิเวศ ประชาชนต้องรักษาป่า ปลูกป่าในใจคน ดังพระราชดำรัสเกี่ยวกับการปลูกป่าของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2520 (วิสันต์ ท้าวสูงเนิน, ม.ป.ป.) “...การที่จะมีต้นไม้ไปชั่วกาลนานนั้นสำคัญอยู่ที่การปลูกป่าและปลูกป่าบริเวณต้นน้ำ ซึ่งเป็นยอดเขาและเนินสูงชัน ต้องมีการปลูกป่าโดยไม่ย่นต้นและปลูกไม้พื้น ซึ่งไม้พื้นนั้นราษฎรสามารถตัดไปใช้ได้ แต่ต้องมีการปลูกทดแทนเป็นระยะสวนไม้ย่นต้นนานจะช่วยให้อากาศมีความชุ่มชื้นเป็นขั้นตอนหนึ่งของระบบการให้ฝนตกแบบธรรมชาติ ทั้งยังช่วยดินบนเขาไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดฝนตกอีกด้วย ซึ่งถ้ารักษาสภาพป่าไว้ดีแล้วท้องถื่นจะมีน้ำให้ใช้ชั่วนาน...” ได้มีหลายองค์กรและราษฎรในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย

ได้น้อมนำพระราชดำริของพระองค์ไปปฏิบัติตั้งแต่กรมทางหลวงแผ่นดิน ได้น้อมนำพระราชดำริไปปฏิบัติเป็นภารกิจหลักโดยมีการปลูกต้นไม้สองข้างทางทุกสาย ดังจะเห็นโครงการที่กรมทางหลวงปลูกป่าตามพระราชดำริ ได้แก่ โครงการปลูกซ่อมแซมต้นไม้ในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ เริ่มครั้งแรกเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2537 - 2539 ตามแผนงานปลูกป่าสองข้างทางหลวงแผ่นดินและทางรถไฟรวมระยะทาง 20,000 กิโลเมตร จำนวน 15 ล้านต้น บนเนื้อที่ประมาณ 100,000 ไร่ชื่อโครงการ “ป่าเขียวขจีสองข้างทางหลวง”

โครงการปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติในโอกาสทรงมีพระชนมายุ 72 พรรษา ได้ดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2541 ถึง 2542 จำนวน 542,925 ต้น ใน 249 สายทาง ปลูกต้นไม้สองข้างทางและในเกาะกลางถนนตั้งแต่ พ.ศ. 2542 ถึง 2545 จำนวน 3,648,779 ต้น ใน 593 สายทาง โครงการปลูกซ่อมแซมต้นไม้โครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติตั้งแต่ พ.ศ. 2542 ถึง 2546 จำนวน 4,796,232 ต้น นอกจากนี้ได้มีองค์กรภาคีภาคประชาชน ได้ดำเนินการปลูกป่าตามแนวพระราชดำริ (วิสันต์ ท้าวสูงเนิน. ม.ป.ป.)

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทั้งหมด 4,685 โครงการเกี่ยวกับน้ำนับรวมได้เกือบ 3,000 โครงการ พระองค์ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งหลายครั้งว่า “น้ำคือชีวิต” ดังพระราชดำรัส ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2529 ความตอนหนึ่งว่า “...หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำบริโภคน้ำใช้สำหรับการเพาะปลูกเพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้...”

ในจำนวนโครงการเกี่ยวกับน้ำสามารถแบ่งประเภทของโครงการได้ 5 โครงการได้แก่โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกและอุปโภคบริโภค เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำและฝายทดน้ำ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการรักษาดินน้ำ ลำธาร โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อ การผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ โครงการระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่ม และโครงการบรรเทาอุทกภัย

พระองค์ทรงตระหนักว่าหลักสำคัญอย่างยิ่งต่อความอยู่ดีกินดีของคนนั้นคือ “น้ำ” มนุษย์ควรควบคุมน้ำให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ ดังพระราชดำรัสของพระองค์ในพิธีเปิดการประชุมวิชาการนานาชาติ เรื่องน้ำและการพัฒนา : น้ำเปรียบดังชีวิต ณ โรงแรมแชงกรีลา เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2538 ว่า “...การพัฒนาแหล่งน้ำนั้น ในหลักใหญ่ก็คือ ต้องควบคุมน้ำให้ได้ทั้งประสงคทั้งปริมาณและคุณภาพกล่าวคือ เมื่อปริมาณน้ำมากเกินไปก็ต้องหาทางระบายออกให้ทันการณ์ ไม่ปล่อยให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายได้และในขณะที่เกิดภาวะขาดแคลนก็ต้องมีน้ำกักเก็บไว้ใช้อย่างเพียงพอ ทั้งมีคุณภาพเหมาะสมแก่การเกษตร การอุตสาหกรรมและการอุปโภคบริโภค ปัญหาอยู่ที่ว่าการพัฒนาแหล่งน้ำนั้นอาจมีผลกระทบกระเทือนต่อสิ่งแวดล้อมบ้าง แต่ถ้าไม่มีการควบคุมน้ำที่ดีพอแล้ว เมื่อเกิดภัยธรรมชาติขึ้นก็จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนสูญเสียทั้งในด้านเศรษฐกิจและในชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งส่งผลกระทบกระเทือนแก่สิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง...”

ในการจัดการน้ำจะมี 2 รูปแบบ กรณีการจัดการฝนแล้งพระองค์ท่านทรงพระราชทานฝนหลวง และมีพระราชดำริก่อสร้างเขื่อนอเนกประสงค์หลายแห่ง เพื่อกักเก็บน้ำ เช่น เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก เป็นเขื่อนเก็บน้ำใหญ่ที่สุด และเป็นเขื่อนแรกในประเทศไทย สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.2507 กั้น “แม่น้ำปิง” อำเภอสองแคว จังหวัดตาก เป็นเขื่อนคอนกรีตรูปโค้ง สูง 154 เมตร สันเขื่อนยาว 486 เมตร เก็บน้ำได้ 13,400 ล้านลูกบาศก์เมตร เขื่อนภูมิพล ติดตั้งเครื่องผลิตไฟฟ้า จำนวน 7 เครื่อง ให้พลังงานไฟฟ้าเฉลี่ยปีละ 1,200 ล้านกิโลวัตต์ นอกจากนี้มีเขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนอุบลรัตน์ที่จังหวัดขอนแก่น นอกจากนี้พระองค์ทรงสนพระทัยในการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาการบำบัดน้ำเสียจากชุมชนด้วยเทคโนโลยีที่ง่าย โดยในปี พ.ศ.2533 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง

โครงการวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมผัดเปรี้ยวตามแนวพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี และหนึ่งในโครงการศึกษาวิจัยคือระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนที่ใช้ระบบธรรมชาติเป็นตัวกำจัดความสกปรก และยังเป็นการสร้างพื้นที่สีเขียวที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติได้อย่างสวยงาม (หยดน้ำพระทัยสู่ใจไทยทุกดวง,มหาวิทยาลัยขอนแก่นกับโครงการพระราชดำริ, 2552) ประการสำคัญพระองค์ทรงมีการจัดการน้ำอย่างเป็นระบบโดยเฉพาะการเก็บกักน้ำ พระองค์ทรงมีพระราชดำริแก้มลิง (The King's Ideas on the Kaem Ling (Monkey Cheek) Project เพื่อช่วยในการจัดการเก็บกักน้ำ เกี่ยวกับแก้มลิงพระองค์ท่านทรงมีพระราชดำริ ถึงลิงที่อมกล้วยไว้ในกระพุ้งแก้ม ได้คราวละมากๆ จึงมีพระราชกระแสอธิบายว่า

“...ลิงโดยทั่วไป ถ้าเราส่งกล้วยให้ลิงจะรีบปอกเปลือกเอาเข้าปากเคี้ยว แล้วนำไปไว้ที่แก้มก่อน ลิงจะทำอย่างนี้จนกล้วยหมดหัวหรือเต็มกระพุ้งแก้ม จากนั้นจะค่อยๆ นำกล้วยมาเคี้ยวและกลืนกินภายหลัง...” ด้วยเหตุนี้พระราชดำรินี้จึงเกิดเป็นโครงการแก้มลิงขึ้น เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2538 เพื่อสร้างพื้นที่กักเก็บน้ำไว้รอการระบายเพื่อใช้ประโยชน์ในภายหลัง จะเห็นได้ว่าได้มีพื้นที่กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2522 มีโครงการแก้มลิง 25 แห่ง ปริมาตรเก็บกักน้ำ 12,888,305 ลบ.ม. ได้แก่ บึงหนองบอน บึงมกกะสัน บึงพระราม 9 บึงหมู่บ้านเมืองทอง 2/1 และ 2/2 บึงสีกัน ฯลฯ (พิริยา พงษ์สาริกัน, 2506)

นอกจากโครงการเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำแล้วพระองค์ท่านยังมีโครงการพระราชดำริ แก่ดิน (The Soil Aqqravation Project) แนวพระราชดำริของพระองค์ “...ให้มีการทดลองทำดินให้เปรี้ยวจัด โดยระบายน้ำให้แห้งและศึกษาวิธีการแก้ดินเปรี้ยว เพื่อนำผลไปแก้ปัญหาดินเปรี้ยวให้แก่ราษฎร ที่มีปัญหาในเรื่องนี้ ในเขตจังหวัดนครราชสีมา โดยให้ทำโครงการศึกษาทดลองในกำหนด 2 ปีและพื้นที่ทำการทดลองปลูกควรเป็นข้าว...” พระราชดำริของรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์ศึกษา....พิบูลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 16 กันยายน 2537

การอนุรักษ์ทรัพยากรดิน พระองค์ทรงพระราชทานหลักการสำคัญของการฟื้นฟูและพัฒนาที่ดินทำกิน ได้แก่การสร้างระบบธรรมชาติเพื่ออนุรักษ์และป้องกันการพังทลายของดิน บำรุงความอุดมสมบูรณ์ของดินและรักษาน้ำไว้ในดิน พระองค์ทรงพระราชทานพระราชดำริให้มีการศึกษาทดลอง เกี่ยวกับการสร้างระบบอนุรักษ์ดินและน้ำด้วยหญ้าแฝก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2534 จนกระทั่งปัจจุบันนี้

ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ฯ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ วันศุกร์ที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ว่า “...หญ้าแฝกที่ปลูกโดยหลักวิธีดังนี้ จะช่วยป้องกันการพังทลายของหน้าดินรักษาความชุ่มชื้นในดิน เก็บกักตะกอนดินและสารพิษต่างๆ ไม่ให้ไหลลงแหล่งน้ำ ตลอดจนการฟื้นฟูดินและป่าไม้ให้สมบูรณ์ขึ้น...”

ศาสตร์พระราชา เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพของดินองค์การอาหารโลก (FAO) ได้ประกาศให้ วันที่ 5 ธันวาคม ของทุกปีเป็น “วันดินโลก” ซึ่งตรงกับวันพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เกี่ยวกับการพัฒนาดินให้เป็นประโยชน์แก่เกษตรกรได้มีพระราชดำริหลายโครงการ อาทิ

โครงการซังห่มตามพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระราชดำริให้โครงการนี้เป็นแบบอย่างของความสำเร็จที่เกิดจากความสามัคคีและความร่วมมือกันระหว่างชาวบ้านและภาครัฐร่วมกันดูแล และนำความรู้เฉพาะด้านที่คนมีมาร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิดเพื่อการพัฒนาตั้งแต่ทำให้ผืนดินที่เคยแห้งแล้งเสื่อมโทรม มีแต่ดินปนทราย ได้รับการฟื้นฟูจนเปลี่ยนเป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยพืชพรรณนานาชนิด เป็นพื้นที่เขียวขจี เป้าหมายของโครงการ เพื่อเป็นศูนย์รวมพันธ์พืชเศรษฐกิจของอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี และพื้นที่ใกล้เคียง

รวมทั้งการจัดฟาร์มโคนม โรงเลี้ยงไก่ไข่ โรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์นม มีหน่วยทดลองพลังงานทดแทน อาทิ พลังน้ำพลังลม พลังงานแสงอาทิตย์และไบโอดีเซล ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐและชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงได้มาบำรุงดูแลรักษาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (พิริยา พงษ์สาริกัน, 2560)

ศาสตร์พระราชาศาสตร์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ พระองค์ทรงเป็นอัจฉศิลป์ในพระอัจฉริยภาพในศาสตร์และศิลป์ที่หลากหลาย ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม อักษรศาสตร์ ดนตรี กีฬา การถ่ายภาพ รวมถึงสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ซึ่งแปลว่า “ผู้เป็นใหญ่ในศิลป์” หรือผู้มีศิลปะอันเลอเลิศ ทรงได้รับยกย่องสดุดีพระเกียรติคุณทั้งจากพสกนิกร และศิลปินทั่วโลก

พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทเพลงอันไพเราะมากถึง 48 บทเพลง เพลงแรกคือ แสงเทียน (พ.ศ.2496) เพลงที่ 48 คือ เมนูไข่ (พ.ศ. 2538) ในด้านกีฬา พระองค์ทรงโปรดการเล่นกีฬามาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ เช่น สกีนํ้าแข็ง เครื่องร่อน กอล์ฟเล็ก การแข่งขันรถเล็ก เทนนิส แบดมินตัน เครื่องร่อนสำหรับกีฬาเรือใบ พระองค์ทรงเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ พระองค์ทรงต่อเรือด้วยพระองค์เอง และทรงทดลองแล่นในสระน้ำภายในพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เรือใบฝีพระหัตถ์ลำแรกที่ทรงต่อด้วยพระองค์เอง เป็นเรือใบพระที่นั่งเอ็นเตอร์ไพรส์ โดยพระราชทานชื่อเรียกว่า “ราชปะแตน” ต่อมาทรงต่อเรือใบประเภทโอเคขึ้นอีก พระราชทานชื่อว่า “นวกฤษ” นอกจากทรงเป็นนักประดิษฐ์เรือใบที่เยี่ยมยอดแล้ว พระองค์ทรงเป็นนักกีฬาที่ประสบความสำเร็จ โดยทรงได้รับชัยชนะในการแข่งขันเรือใบประเภทโอเค ในการแข่งขันกีฬาแหลมทอง ครั้งที่ 4 ในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2510 (นิชาภัส และทสมล ชนาดีสัย, 2560)

ในด้านการศึกษา พระองค์ทรงให้ความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก พระองค์ทรงรับโรงเรียนทั้งโรงเรียนของรัฐและเอกชนไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เช่น

- โรงเรียนจิตรลดา
- โรงเรียนวังไกลกังวล
- โรงเรียนราชวินิต
- โรงเรียนราชประชาสมาสัย
- โรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์
- โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์
- โรงเรียนร่มเกล้า
- โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน
- โรงเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือ ตามความจำเป็นเร่งด่วน (นิชาภัส และทสมล ชนาดีสัย, 2560)

นอกจากด้านการศึกษาแล้ว ศาสตร์พระราชายังมีพระอัจฉริยภาพในการประดิษฐ์คิดค้น เครื่องจักรกลต่างๆ โดยทรงใช้เทคโนโลยีผสมผสานกับภูมิปัญญาของไทย ซึ่งได้รับการจดสิทธิบัตรและอนุสิทธิบัตร อาทิ “กังหันน้ำชัยพัฒนา” (2 กุมภาพันธ์ 2536, เลขที่สิทธิบัตร 3127 “สำหรับฝนหลวง” การแปรสภาพอากาศเพื่อให้เกิดฝน (29 พฤศจิกายน 2545) เลขที่สิทธิบัตร 13898 (ศาสตร์พระราชารื่อง พระอัจฉริยภาพของพระราช, 2560) ในด้านประเพณีพิธีมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เมื่อปี พ.ศ.2503 หลังจากเลิกไปใน พ.ศ.2479 และโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีพิธีมงคล จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เมื่อปี พ.ศ.2503 หลังจากเลิกไปใน พ.ศ.2479 และโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีทอดผ้าพระกฐิน โดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ทรงมีพระราชนิพนธ์ พระมหาชนกดิโต เรื่องทองแดง นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ

โดยสรุป พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พัฒนาสังคมไทยและผู้นำ พึงพระบรมโพธิสมภารให้มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี ชาวต่างประเทศยังได้น้อมนำศาสตร์พระราชา เช่น โครงการพระราชดำริต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานะเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ ได้ ทั้งในเอเชีย ยุโรป แอฟริกา อาทิ ระหว่างปีพ.ศ.2549-2554 เป็นโครงการความร่วมมือทวิภาคีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของไทยกับประเทศเลโซโท เพื่อพัฒนาพื้นที่พระราชทานให้เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรผสมผสานตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ควบคู่กับการพัฒนาดินและปลูกป่า อีกประเทศหนึ่งคือโมซัมบิก ในทวีปแอฟริกาเหมือนกัน ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงมาปูโต ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน สร้างศูนย์ เพาะพันธุ์ปลานิล รวมทั้งปรับปรุงโรงเรียนเพื่อเตรียมพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ อีกประเทศหนึ่งคือจอร์แดน เรื่อง “ฝนหลวง” เมื่อปี พ.ศ.2552 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้จอร์แดนใช้เทคโนโลยีฝนหลวง/สิทธิบัตรฝนหลวง ตามที่จอร์แดนขอพระราชทานความช่วยเหลือในการทำ ฝนหลวงประการสำคัญ ยังมีอีกหลายประเทศเช่น ภูฏาน เบลเยียม ตองกา ซิลี ศรีลังกา ติมอร์เลสเต อินโดนีเซีย เมียนมา กัมพูชา และลาว ต่างได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางพระราชดำริไปประยุกต์ใช้ ให้เกิดคุณูปการต่อการพัฒนาประเทศนั้นๆ (คู่สร้าง คู่สม ปีที่ 38 (20-31 ตุลาคม 2560) จนถึงองค์การ สหประชาชาติได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ (UNDP Human Development Live Time Achievement Award.) แก่พระองค์ (28 ตุลาคม 2559) จะเห็นประจักษ์ได้ว่า ศาสตร์พระราชา ไม่เพียงแต่จะพัฒนาสังคมไทยให้มีความมั่นคง ยั่งยืนเท่านั้น ยังมีบทบาทในการพัฒนาสู่สังคม โลกอีกด้วย ข้าพระพุทธเจ้าและพสกนิกร ขอน้อมเกล้าน้อมกระหม่อม สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุด มิได้

ธ สถิตในดวงใจ ตราบนิรันดร์
รองศาสตราจารย์ วิไลวัจน์ กฤษณะภูติ

เอกสารอ้างอิง

- โครงการแก่งดิน. (2560). บริษัท สถาพรบุ๊คส์ จำกัด. กรุงเทพฯ.
- โครงการซังห้วยตามพระราชดำริ. (2560). บริษัท สถาพรบุ๊คส์ จำกัด. กรุงเทพฯ.
- คู่สร้างคู่สม. ปีที่ 38 ทศ 3 ประจำวันที่ 20-31 ตุลาคม 2560.
- นิชาภัสและทสมล ธนาดีสัย. (2560). “ศาสตร์พระราชา” พระอัจฉริยภาพของพระราชา. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.
- นิชาภัสและทสมล ธนาดีสัย. (2560). “ศาสตร์พระราชา” เรื่อง ได้ร่วมพระบารมี. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์ คอสมิกส์.
- ปิยะวัลย์ วงศ์สว่าง. (บรรณาธิการ). “ธ สถิตอยู่ในใจตราบนิรันดร์” ศาลาแห่งรัก (ฉบับพิเศษ). กรุงเทพฯ : บริษัทวงษ์สว่าง พับลิชชิ่ง แอนด์ พรินติ้ง จำกัด.
- พิริยา พงษ์สาริกัน. (2560). โครงการพระราชดำริแก้มลิง. บริษัท สถาพรบุ๊คส์ จำกัด. กรุงเทพฯ.
- พงษ์เผ่า เทพาอารักษ์. (2560). เกษตรทฤษฎีใหม่ : ไร่นาสวนผสม. สำนักพิมพ์สถาบันพัฒนาอาชีพการเกษตร. นนทบุรี.

วัชรวิทย์ จรุงสันติกุล. (27 ตุลาคม 2560). เนชั่นทีวี. สืบค้นจาก <http://www.nationtv.tv/main/content/378578099/>

วิภาวดี บุรพาเดชะ และทีมงาน. (2560). Happening “heart work.

วิสันต์ ท้าวสูงเนิน. (ม.ป.ป.). สืบสานงานโครงการพ่อหลวงพระราชดำริเกี่ยวกับน้ำเกษตร (พืชและสัตว์) พัฒนาป่าไม้. กรุงเทพฯ.

หยดน้ำพระทัยสู่ดวงใจไทยทุกดวง. (2552). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.